Ministerie van Defensie

> Retouradres Postbus 20701 2500 ES Den Haag

de Voorzitter van de Sociaal-Economische Raad
Dhr. prof. dr. K. Putters
Postbus 90405
2509 LK 's-Gravenhage

**Ministerie van Defensie**
Plein 4
MPC 58 B
Postbus 20701
2500 ES Den Haag
www.defensie.nl

**Onze referentie**
MINDEF20260064568

**Datum vaststelling**
2 oktober 2026

*Bij beantwoording, datum, onze referentie en onderwerp vermelden.*

| | |
|---|---|
| Datum | 2 oktober 2026 |
| Betreft | Adviesaanvraag weerbare wederkerige defensie-ecosystemen |

Geachte leden van het Dagelijks Bestuur van de SER, Geachte heer Putters,

Defensie heeft als kerntaak Nederland te beschermen. Dat kan Defensie echter niet alleen. Het vraagt om gezamenlijke inzet en samenwerking van overheid, bondgenoten, civiele autoriteiten, kennisinstellingen, bedrijfsleven, brancheorganisaties, vakbonden, vitale sectoren, maatschappelijke organisaties en burgers. Defensie wil daarom zichtbaar, duurzaam en op wederkerige wijze met de samenleving verbonden zijn, en dit vanuit verschillende invalshoeken zo goed mogelijk vormgeven.

Als eerste stap hierin verzoekt het ministerie van Defensie de SER om een advies uit te brengen over publiek-private samenwerking tussen Defensie, het bedrijfsleven en maatschappelijke partijen. Voorbeelden van publiek-private samenwerking waar Defensie al aan werkt zijn MINDBases[1], het Ecosysteem Logistiek[2] en duaal werkgeverschap[3]. Het doel is om een visie te ontwikkelen op publiek-private samenwerking die, gegeven de hoofdtaken van Defensie, door middel van een wederkerige relatie tussen Defensie en samenleving bijdraagt aan brede welvaart en maatschappelijke continuïteit in voorbereiding op- en tijdens crisistijd. Daarnaast moet het advies bijdragen aan de maatschappelijk verantwoorde arbeidsmarktstrategie die Defensie gaat ontwikkelen, om als partner midden in de maatschappij op een verantwoorde manier te kunnen groeien in tijden van arbeidsmarktkrapte.

**De deelvragen die Defensie aan de SER wil voorleggen zijn als volgt:**

1. Hoe kan de inrichting van publiek-private samenwerking binnen een wederkerig ecosysteem tussen Defensie, het bedrijfsleven en maatschappelijke partijen zo worden ingericht dat het optimaal bijdraagt aan waardig werk[4], ook in crisissituaties?

[1] MINDbases zijn lokale Defensie hubs waar innovatieve bedrijven, kennisinstellingen en Defensie samenwerken aan militaire innovaties. https://magazines.defensie.nl/materieelgezien/2022/07/mindbase-breidt-uit
[2] In 2026 is Ecosysteem Logistiek opgezet door Defensie om samenwerking met het bedrijfsleven in de Nederlandse logistiek- en transportsector te versterken. https://www.defensie.nl/onderwerpen/s/samenwerking-met-defensie/samenwerken-met-defensie-in-ecosysteem-logistiek
[3] Hieronder vallen medewerkers die naast hun reguliere baan ook werkzaam zijn als parttime reservist bij Defensie.
[4] Definitie conform doelstellingen SER: Waardig werk betekent onder andere productief werk in omstandigheden van vrijheid, gelijkheid, veiligheid en menselijke waardigheid, waarbij fundamentele arbeidsnormen, werkgelegenheid, sociale bescherming en sociale dialoog worden bevorderd. ILO (2023)

2. Hoe kan de interactie van publiek-private samenwerking binnen wederkerige ecosystemen tussen Defensie en het bedrijfsleven maximaal bijdragen aan toekomstig verdienvermogen, met speciale aandacht voor innovatiekracht en wendbaarheid van de economie?

3. Wat zijn – naast het garanderen van veiligheid - succesfactoren, risico's en (onder andere juridische) randvoorwaarden voor een optimale bijdrage van publiek-private ecosystemen te laten functioneren als een wederkerige relatie die bijdraagt aan brede welvaart en maatschappelijke continuïteit in crisistijd?

4. Wat is er nodig om maatschappelijke continuïteit te borgen in crisistijd, met speciale aandacht voor de arbeidsmarkt.

Defensie is in toenemende mate maatschappelijk betrokken en hecht aan maatschappelijk draagvlak. Deze adviesaanvraag moet bijdragen aan inzicht in (verschillende) voorkeuren die in de samenleving leven en de vertaling naar een handelingsperspectief. De SER wordt gevraagd rekening te houden met (resultaten en uitkomsten van) lopende en afgeronde initiatieven, adviezen en onderzoeken.

In bijlage 1 is een niet-uitputtende lijst van stukken opgenomen. Het is wenselijk om de uitkomsten van het SER-advies te kunnen meenemen bij de uitwerking en uitvoering van lopende beleidstrajecten, waaronder Defensie Midden in de Samenleving en het Nationaal Programma Defensie Industrie en Innovatie[5], en te streven naar publicatie van het advies in Q2 2027.

Hoogachtend,

*DE MINISTER VAN DEFENSIE*

Dilan Yeşilgöz-Zegerius

https://www.ilo.org/global/topics/decent-work/lang--en/index.htm en https://www.ser.nl/nl/ser/over-ser/wat-is-de-ser.

[5] Publicatie van het Nationaal Programma vindt volgens planning in Q4 2026 plaats.

**Bijlage 1. Niet-uitputtende lijst initiatieven, adviezen en onderzoeken.**

- Brochure voor werkgevers over reservisten. https://werkenbijdefensie.nl/_media/file/ko3HIIZsSTWbVyqKV_IcQg/J9zKA2Hr/87a8ff5a-d6a8-4442-8e8c-d5ee2e45da1a.pdf?download=1
- Economische Beleidsanalyse (EBA) Defensie-industrie, 4 september 2026. https://www.rijksoverheid.nl/documenten/2025/10/09/taakopdracht-defensie-industrie.
- Kamerbrief Weerbaarheid tegen militaire en hybride dreigingen (2024). Kamerstuk 30821-249.
- Kamerbrief over weerbaarheid en militaire paraatheid tegen hybride en militaire dreigingen (2025). Kamerstuk 30821-326.
- Onderzoeken gerelateerd aan economie, innovatie, industriebeleid en Defensie, waaronder:
    - Adão, R. & Kooi, O. (2026). *Who can control our firms? National security and foreign ownership regulation*. https://www.google.com/url?sa=t&source=web&rct=j&opi=89978449&url=CAESjAEB6zswFSWwbslFKZC8dT_FsuWxELUdijdVstWs6jiab4BuAQZGRqvEZ5sMFMER3K9s6gf5LBhmFTL68dujBNzQq3A_fSquoxJY8xcKeg6xx1dCLJBvKnk-613XBhB_QoBKXIavkmKcB3GAUfDkO5OUls1EDfxi6JvV_wALL98HGczBoTbBoYu4MfTpnw&ved=2ahUKEwiIucTi1PWWAxXfgv0HHVXxIpcQFnoECB0QAQ&uoh=2&usg=AOvVaw0KI6TbOoE-Kh3WYuDChxqs
    - Howell et al. (2025). *Opening up military innovation: causal effects of reforms to U.S. Defense research.* http://www.nber.org/papers/w28700
    - Kooi, O. (2025). *Power and resilience: an economic approach to national security policy.* https://www.google.com/url?sa=t&source=web&rct=j&opi=89978449&url=CAESXQHrOzAVAxFgrHb29oNC0v-DdN7jWMHLnq5iwCMYC2AQT_ccc0hsGP6IMZ-U3RKEfRWjANvCZ086au-dr7HyJhVBmjopiG0auiWQLutbCZyw-itSEpIr5-kbYhcUSA&ved=2ahUKEwiz4dvD1fWWAxVzhf0HHROIEYQQFnoECA8QAQ&uoh=2&usg=AOvVaw2AL1PLopICzi5rvOw8fZjw
    - Kiel report (2025). *Guns and growth: the economic consequences of defense buildups.* https://www.kielinstitut.de/publications/guns-and-growth-the-economic-consequences-of-defense-buildups-17920/
    - Kiel report (2026). *The biggest bag for the buck: leveraging best practices in defence procurement for Europe's rearmament.*https://www.kielinstitut.de/publications/the-biggest-bang-for-thebuck-leveraging-best-practices-in-defence-procurement-for-europes-rearmament-19512/
    - Moretti et al. (2021). *The intellectual spoils of war? Defense R&D, productivity and international spillovers.* http://www.nber.org/papers/w26483
    - RAND Europe (2025). Nederland voorbereid: lessen uit oorlogseconomieën voor een weerbare samenleving. https://www.rand.org/pubs/research_reports/RRA4063-1.html
- Nationaal Programma Defensie Industrie en Innovatie (Defensie en Economische Zaken en Klimaat), publicatie verwacht Q4 2026.
- Roadmap Weerbaarheid tegen Militaire en Hybride Dreigingen (NCTV & Defensie), publicatie wordt nog verwacht.
- Voorbeelden van reeds bestaande ecosystemen, waaronder:
    - Ecosysteem Logistiek, https://www.defensie.nl/onderwerpen/s/samenwerking-met-defensie/samenwerken-met-defensie-in-ecosysteem-logistiek.
    - HIVE Aerospace Collective Woensdrecht, https://hive-aerospace.nl/.
    - Instituut Defensie en Relatieziekenhuizen (IDR), https://www.defensie.nl/onderwerpen/g/gezondheidszorg/samenwerking-civiele-ziekenhuizen.
    - MINDbases, https://magazines.defensie.nl/materieelgezien/2022/07/mindbase-breidt-uit.